

PATARIMAI TĖVAMS

SKATINKIME VAIKŲ PAŽINTINĘ IR SOCIALINĘ RAIDĄ...

Parengė Pasvalio r. sav.
Pedagoginės psichologinės tarnybos
specialioji pedagogė Ingrida Prakopienė

Vaiko raida yra labai plati sąvoka, kuri skirstoma į keletą sričių, t.y. fizinę, pažintinę ir psichosocialinę. Fizinė raida daugiausia yra susijusi su pokyčiais, vykstančiais kūne, motoriniais gebėjimais, sveikata ir pan. Pažintinė raida apima įvairius intelektinius gebėjimus, kurie padeda įgyti žinių ir suprasti aplinką: vaizduotę, atmintį, išmokimo procesus, mąstymą, suvokimą, kalbą. Psichosocialinė raida susideda iš vaiko bendravimo gebėjimų, emocijų, taip pat asmenybės vystymosi. Visos šios raidos sferos yra tarpusavyje susijusios, pokyčiai vyksta kiekvienoje iš jų.

Vaikų pažintinės ir socialinės raidos skatinimas - tai bene svarbiausia užduotis tėvams, kurią įgyvendinti padeda šie patarimai:

✿ Atraskite natūralius, įgimus vaiko pomėgius, gabumus ir juos skatinkite, stenkitės juos atskleisti. Būtų neteisinga manyti, kad iš vaiko galima „nulipdyti“ bet ką. Tėvai neturėtų nuspręsti už vaiką, kuo jam tapti, ir laukti savo lūkesčių išsipildymo. Labai svarbi užduotis tėvams – pastebėti ir atrasti vaiko įgimus gabumus ir/ar talento požymius ir skatinti juos atskleisti. Tėvai gali suteikti galimybę vaikui patirti ir išbandyti įvairiausių užsiėmimų. Kai kurie vaiko talentai, gali ir nesutapti su tėvų gabumais. Svarbiausia, kad tėvai nesipriešintų genetiniam poveikiui, o skatintų natūralius vaiko polinkius, talentus, pomėgius. Realūs ir prasmingi pasiekimai greičiausiai pasiekiami tuomet, kai praktika remiasi genetiniu potencialu. Tėvų domėjimasis vaiku ir stebėjimas leidžia atrasti tas sritis, kurioms vaikas gambiausias, imliausias, ir jas skatinti.

✿ Suteikite galimybę patirti adekvačius iššūkius (užduotis), t.y. nei leiskite jiems nuobodžiauti ar apkraukite juos sudėtingomis užduotimis. Būtų neteisinga vaiką nuolat skatinti mokytis naujų ir sudėtingų dalykų, neatsižvelgiant į jo raidos lygį. Neturėtumėte manyti, kad vaikas išmoks visko, jei tik bus intensyviai mokomas. Sudėtingos užduotys,

nesuteikiant tinkamos paramos, yra nelabai naudingos jo raidai. Pasikartojantys nusivylimai ir patiriamos nesėkmės netgi gali jam pakenkti. Iš kitos pusės, perdėtas atsargumas ir pastangos išvengti vaiko nusivylimo teikiant jam per lengvas užduotis, taip pat nėra geriausias pasirinkimas. Norint optimaliai skatinti vaikų gebėjimus, svarbu išlaikyti pusiausvyrą. Reikėtų duoti vaikui užduotis, kurios kartais būtų jam šiek tiek per sunkios, t.y. tokias, kurias vaikas kartais sugebėtų įvykdyti, o kartais – ne.

✳️ Perteikite vaikams suvokimą, kad labiausiai juos riboja pačių vaikų įsitikinimai apie tai, ką jie sugeba ir ko ne. Vaikams galima pakenkti sakant, kad jie neturi vienokių ar kitokių gebėjimų, ar motyvacijos baigti, ką pradėję. Geriau jiems perteikti mintį, kad jie gali įveikti visokius gyvenimo iššūkius. Svarbiau klausti, ne ar vaikai „gali“/„negali“, bet kiek jie nori stengtis, kad pasiektų, ko nori. Vaikai, jei patys tuo tiki, geba labai daug (atsižvelgiant, žinoma, į realius amžiaus, fizinius apribojimus). O jei tėvai ar mokytojai manys, kad vaikas neturi tam tikrų gebėjimų, jis tikriausiai jų ir nepademonstruos, pildydamas suaugusiųjų lūkesčius.

✳️ Geriau vaikams žinoti, ko ir kaip paklausti, o ne žinoti visus atsakymus į klausimus. Vaikui vyresni žmonės gali įskiepyti neteisingą supratimą, kad tik suaugusieji klausinėja, o jis privalo teisingai atsakyti, kad tik visi suaugusieji žino atsakymus į klausimus. Geriau skatinkite vaiką manyti, kad svarbiausia ne faktai ir žinios, o gebėjimas juos panaudoti. Vaiką mokykite ne tik atsakyti į klausimus, bet ir juos formuluoti. Vaikai iš prigimties yra „kodėlčiukai“, jie klausinėja, nes turi prisitaikyti prie sudėtingos ir besikeičiančios aplinkos. Tačiau, ar jie vėliau klausinės, ir ypač – ar mokės gerai paklausti – priklauso nuo suaugusiųjų reakcijos (Sternberg, 1994). Sugebėjimas klausti yra svarbi intelekto ypatybė, kurią reikėtų skatinti. Tėvai į vaiko klausimus reaguoja įvairiai. Dažnai jie prašo netrukdyti, neklausinėti kvailų dalykų ir pan. Kai kada pateikia beverčius atsakymus. Geresnis būdas reaguoti į vaiko klausimus - jį patį skatinti ieškoti atsakymų: „Gali pats pabandyti išsiaiškinti“, „Paieškok knygoje“, „Gali paklausti mokytojos“, ar kelti hipotezes: „O kaip tu pats manai?“. Tokiu būdu nuo pasyvaus mokymosi pereinama prie kūrybiško ir aktyvaus, kuris yra daug palankesnis vaiko gebėjimų raidai. Žinoma, ne visuomet yra laiko aiškintis kartu su vaiku ir sudėtingi atsakymai ne visais atvejais mažyliams tinka pagal amžių, tačiau kuo dažniau vaiką skatinsime klausinėti ir ieškoti, tuo geresni bus jo pažintiniai gebėjimai.

✳️ Mokykite vaikus prisiimti atsakomybę už save – tiek už sėkmės, tiek už nesėkmės. Nereikėtų vaikų nuolat skatinti aplinkui ieškoti priešų ar kaltininkų (ar tai būtų draugai, liga, mokytoja ar pan.). Neteisinga būtų ir vaiką nuolat „stumti“, ką nors veikti. Daug geriau yra mokyti jį atsakomybės ir padėti atrasti vidinę motyvaciją, norus. Vienas iš būdų mokyti vaikus atsakomybės – rodyti pavyzdį. Vaikai iš tėvų išmoksta daug daugiau nei tėvai kartais norėtų. Nesitikėkite, kad vaikas bus atsakingas, jei jūs pats nuolat ieškote savo problemų kaltininko. Be abejonės, supanti aplinka daro poveikį, tačiau tik jūsų rankose yra reali galimybė pagerinti gyvenimą ir parodyti pavyzdį vaikams. Jei vaikui nuolat atleidžiama už netinkamą elgesį, jis vėliau nemokės elgtis atsakingai. Kalbant apie atsakomybę, tėvai kartais gali nuslopinti jos jausmą, per dažnai spręsdami už vaiką, ar nuolat stengdamiesi jį skatinti ką nors veikti. Prisiimti atsakomybę tik iš pirmo žvilgsnio atrodo paprastas ir savaime suprantamas dalykas. Tačiau paversti tai realiais veiksmais yra sudėtinga. Visuomet egzistuoja skirtumas tarp to, ką galime padaryti, ir to, ką realiai darome. Skatinant vaikų gebėjimus svarbu ne tik tai, ką jie galėtų padaryti, bet tai, ką jie iš tiesų daro. Jau nuo ankstyvų metų vaikus reikia mokyti realių veiksmų, kuriais jie įrodytų savo atsakomybę.

✳️ Išmokykite vaikus gebėjimo laukti ar per anksti nesitikėti apdovanojimų. Neteisinga būtų vaikus iš karto apdovanoti arba mokyti juos tikėtis greitos sėkmės. Vaikai neturėtų manyti, kad iškart gaus viską, ko panorėję. Tėvai turėtų išaiškinti vaikams, kad reikšmingi dalykai paprastai pasiekiami tik po tam tikro laiko. Galima vaikams pateikti pavyzdžių iš savo gyvenimo ir paaiškinti, kaip tai veikia. Sunkus darbas dažnai neatneša palengvėjimo tuojau pat. Šokėjais, matematikais, sėkmingais verslininkais (ar kuo vaikas benorėtų būti) netampama per vieną dieną. Norint to pasiekti, reikia daug dirbti ir ilgai laukti. Jei vaikas gauna atlygį tuojau pat, jūs nemokote jo gyventi realiame pasaulyje, kuriame taip atsitinka labai retai. Mokant gebėjimo laukti, svarbu derintis prie vaiko raidos lygio: kuo vyresnis vaikas, tuo labiau gali būti „nutolęs“ apdovanojimas.

✳️ Vaikams svarbu ne jiems skiriami tėvų pinigai, o tėvų bendravimo su vaiku kokybė ir vaiko patyrimų pobūdis. Neskatinamas būtų tėvų rūpestis vien tik vaikų finansiniu aprūpinimu: nuolatinis pinigų leidimas geresniems žaislams, stovykloms, specialioms mokykloms, kelionėms, sportui, kompiuteriams ir pan. Tėvams vertėtų labiau rūpintis bendravimo su vaiku kokybe – apsvarstyti, kaip jie leidžia laiką kartu, ką vaikas patiria būdamas su tėvais ir tuomet, kai jų nėra šalia. Materialinė gerovė savaime neskatina vaikų

pažintinės raidos. Be abejonės, geros materialinės sąlygos ir vaikų pažintiniai gebėjimai yra susiję. Tačiau ši sąsaja sudėtinga. Ir gyvendami kukliau bei turėdami bet kokias pajamas tėvai gali su vaiku bendrauti taip, kad skatintų jo raidą. Daug žinomų žmonių kilę iš skurdžios aplinkos. Svarbi yra vaiko patirtis ir tai, ką jis su ja daro, o ne daiktai, kuriuos jis turi.

Manau, kad tėvų vaidmenį galėtume prilyginti trenerio rolei. Treneriai stebi ir padeda, tačiau nieko patys neatlieka už sportininką. Tėvai taip pat turėtų žiūrėti iš šalies ir patarti, tačiau patys nedaryti už vaiką to, kuo jis turi pasirūpinti pats. Deja, kai kurie tėvai tiki, kad vaikams padeda už juos atlikdami namų darbus ar kitaip perimdami jų atsakomybes. Tikėtina, kad taip tėvai išpildo savo pačių norus, tačiau vaikui tai naudos neduoda. Juk treneris už savo žaidėjus nežaidžia...

Rekomenduojama literatūra ir šaltiniai:

1. Giedraitytė, M., Bieliauskaitė, R. (2006). Psichologinis atsparumas vaikystėje: sampratos problematika.
2. Žukauskienė, R. (2007). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.
3. Dreikurs, R., Soltz, V. (2004). Laimingi vaikai. Iššūkis tėvams. Vilnius: Vaga.
4. <http://www.ikimokyklinis.lt/>